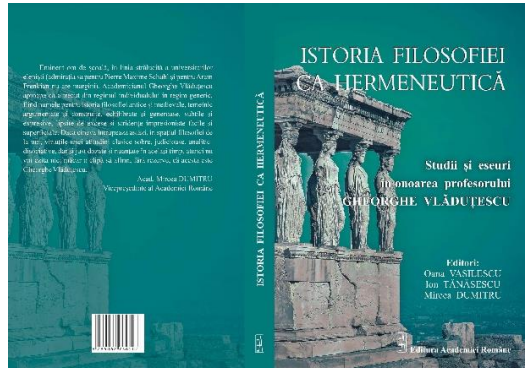

OPINII DESPRE CĂRȚI

În obiectiv: *Istoria filosofiei ca hermeneutică. Studii și eseuri în onoarea profesorului Gheorghe Vlăduțescu*, Oana Vasilescu, Ion Tănăsescu, Mircea Dumitru (editori), București, Editura Academiei Române, 2022, 344 p.

(NE)CONVENȚIONAL DESPRE GHEORGHE VLĂDUȚESCU

MARIUS AUGUSTIN DRĂGHICI

Institutul de Filosofie și Psihologie „C. Rădulescu-Motru” al Academiei Române

Studiile cuprinse în volumul omagial *Istoria filosofiei ca hermeneutică. Studii și eseuri în onoarea profesorului Gheorghe Vlăduțescu* schițează profilul filosofic complex al lui Gheorghe Vlăduțescu și constituie una dintre primele încercări de valorizare a operei unui autor cu o viziune originală asupra (istoriei) filosofiei ca sistem și ca aporetică și cu o hermeneutică proprie (inclusiv la nivel conceptual: onto-metafizica, de pildă) în abordarea (istoriei de nivel I și II a) filosofiei. Cartea pe care ne-am propus să o aducem în atenția cititorilor aici este gândită ca un omagiu adus personalității filosofului, profesorului, academicianului Gheorghe Vlăduțescu la împlinirea vârstei de 85 de ani și este constituită, pe modelul deja consacrat al lucrărilor de acest tip, ca un volum colectiv structurat în trei secțiuni: studii despre opera filosofică a lui Gh. Vlăduțescu, studii (pe teme filosofice diverse) dedicate celui omagiat și articole care schițează portretul multifacțat al omului Gheorghe Vlăduțescu în diferite ipostaze.

În cele de mai jos, ne vom opri asupra unora dintre studiile care abordează opera filosofului Gheorghe Vlăduțescu. Astfel, Viorel Cernica își propune, în articolul său intitulat „Modalități hermeneutice ale istoriei filosofiei”, refacerea în schiță a formulelor unor „modalități” hermeneutice aplicate istoriei filosofiei, diferite între ele după „obiectualitatea” istoric-filosofică pe care o constituie prin interpretare. Pornind de la încercarea de a distinge între ce ar fi hermeneutica (constituită filosofic dintru început ca o sursă de „proceduri”, de „tehnici”, de perspective operaționale, de operări

structurate, în sensul de modalități de tematizare a tradiției culturale, inclusiv a istoriei filosofiei; aceasta poate fi considerată cumva firesc o perspectivă „naturală” de tematizare a istoriei acesteia, în sens epistemologic, cu înțelesul de cunoaștere a „filosofilor” de la grecii antici până în prezent) și ce ar fi istoria filosofiei (disciplină de o seamă cu filosofia însăși, constituită dintru început ca o sursă de proceduri, de tehnici, de modalități de analiză, descriere, interpretare etc. a construcțiilor sau a reconstrucțiilor filosofice), autorul ridică următoarea problemă: pare că fie hermeneutica (modalități de interpretare al căror orizont aplicativ include tradiția filosofică) ar înlocui istoria filosofiei însăși (disciplina „tradițională” care însoțește, ca o conștiință de sine metodologică, mișcarea conceptelor, ideilor, metodelor, concepțiilor, teoriilor, modelelor filosofice etc.); fie istoria filosofiei, păstrându-și statutul „disciplinar”, ar asuma sarcini hermeneutice așa-zicând mai „tehnice” (*modalități de interpretare* cu o acoperire mai largă decât cele proprii acreditate, după momentul constituirii hermeneuticii filosofice). Însă, în raport cu istoria filosofiei, modalitatea de interpretare reprezintă numai o deschidere semnificativă, o perspectivă operațională, justificată în „formula” sa numai „când este pusă în lucrare printr-o tehnică sau o formulă structurată de operare, cu momente determinate și acte corespunzătoare, toate în acord cu un principiu de lucru de ordin filosofic”¹. Ceea ce înseamnă că hermeneutica filosofică nu face inutilă istoria filosofiei, nu o înlocuiește în privința aproprierii tradiției sale și a operării distanței temporale date între subiectul-interpretant și tradiție, ci „operaționalizează” (chiar formalizează) discursul istoriei filosofiei într-un mod determinat, dar după criterii diferite față de cele active în alte desfășurări ale sale. Mai mult, s-ar putea susține că prin intervenția hermeneuticii filosofice, istoria filosofiei suportă „un fel de aducere la zi a propriei condiții tehnic-operaționale” (o probă în plus în favoarea ideii că filosofia unei epoci se distinge de cea a alteia nu atât tematic, ci cu precădere operațional, metodologic) și o punere în evidență a specificului demersului său din toate momentele sale semnificative: accentul pe *autoreferențialitate* (în măsura în care hermeneutica aplicată istoriei filosofiei ca „realitate culturală” lucrează cu presupuziția, devenită regulă de metodă, după care conceptul filosofiei are o natură autoreferențială).

Revenind la formulele unor „modalități” hermeneutice aplicate istoriei filosofiei identificabile în orizontul filosofiei actuale, acestea ar fi următoarele: hermeneutica ideilor filosofice, hermeneutica tradițiilor filosofice și hermeneutica noțiunilor filosofice. *Hermeneutica ideilor filosofice*, a cărei obiectualitate constituită este însăși *istoria ideilor filosofice* sau a „mentalului filosofic” și care este, pe de o parte, distinctă în mod simultan de „istoria filosofică a filosofiei” și de istoria culturală a filosofiei, iar pe de altă parte, totalizantă, întrucât le aduce pe cele două în unitatea sa, reprezintă acea modalitate hermeneutică recognoscibilă în lucrările

---

¹ Viorel Cernica, „Modalități hermeneutice ale istoriei filosofiei”, în *Istoria filosofiei ca hermeneutică. Studii și eseuri în onoarea profesorului Gheorghe Vlăduțescu*, ed. cit., p. 34.

de istorie a filosofiei ale profesorului Gheorghe Vlăduțescu. *Hermeneutica tradițiilor filosofice*, căreia îi corespunde ca obiectualitate *istoria semnificațiilor operelor filosofice* (opere date istoricului filosofiei ca texte semnificative ale tradiției, fiecare cu „lumea” sa proprie de semnificații, dar participând, simultan, la „lumea” semnificațiilor filosofice în genere) se regăsește în anumite lucrări ale lui Paul Ricoeur aplicată în contexte tematice care intențional nu aparțin istoriei filosofiei ca atare. *Hermeneutica noțiunilor filosofice* (pentru care istoria sensurilor lor, proiectate, gândite și utilizate până la constituirea nihilismului, în manieră filosofic-metafizică, dar „interpretate ca „metafore”, constituie obiectualitatea proprie filosofiei nevoite să depășească blocajul conceptual provocat de metafizică, deconstruind-o) este deschisă în „hermeneutica postmodernă” a lui Gianni Vattimo (tot fără o intenționalitate istoric-filosofică propriu-zisă).

„Istoria filosofiei este ea însăși filosofie?” constituie o întrebare ce poate motiva o întreagă operă de cercetare istoric-filosofică; ceea ce se și întâmplă, consideră V. Cernica, în opera de istoric al filosofiei a profesorului Gheorghe Vlăduțescu, operă în care accentul „tehnic” evident reprezintă, la rândul lui, o dovadă în plus a relevanței de care întrebarea menționată mai sus devine susceptibilă în anumite împrejurări: spre exemplu, atunci când, pornind de aici, se deschide o altă problemă nu mai puțin fundamentală, și anume cea a posibilității unei „istorii a ideilor filosofice”. Fiindcă aceasta, asemenea „istoriei filosofice a filosofiei” și „istoriei culturale a filosofiei”, oarecum obișnuite în orizontul raportării noastre la tradiția filosofică universală, ar trebui să *interpreteze* momentele pe care aceasta le cuprinde în așa fel încât, pe de o parte, să fie conservată diferența dintre istoria filosofiei ca realitate culturală, fapt al tradiției actualizabil oricând prin creația și mai cu seamă prin interpretarea corespunzătoare („istoria I”) și istoria filosofiei ca realitate hermeneutică sau istoriografie filosofică („istoria II”); iar pe de altă parte, să fie „interpretată” însăși această diferență în sensul unui *izomorfism*. În mod evident, „istoria I” are în primul rând un sens ontologic (are propria ființă, pe care istoricul filosofiei încearcă să o constituie, *deconstituie*, *reconstituie* etc.); iar „istoria II”, constituindu-se ea însăși prin operații de *refacere* a ceva (a „istoriei I”), care reprezintă în același timp o (re)facere (sau o *dezvăluire*) de sine, are sensuri așa-zicând dependente de cel ontologic al „obiectului” asupra căruia se exercită. Așadar, diferența și complementaritatea celor două tipuri de istorie a filosofiei se subordonează unei reguli de metodă în virtutea căreia *sensul originar* al filosofiei este de *natură antropologică*, „istoria filosofiei II” (înțeleasă ca istoriografie) apărând, prin aceasta, ca „o analitică a modului nostru de a fi, ca *filosofie*”². În același timp și sub aceeași condiție a originarității, „istoria filosofiei II” are și un *sens epistemologic*, întrucât răspunde, prin așa-zicând „cunoștințele” pe care le (re)constituie și le livrează noilor

² Gheorghe Vlăduțescu, *O istorie a ideilor filosofice*, București, Editura Științifică, 1990, p. 7.

reconstrucții filosofice (cunoștințe care formează ceea ce numim „cunoaștere filosofică”) în funcție de anumite condiții „temporale” și „locale”, unor întrebări cu un potențial identitar pentru o anumită epocă; și, totodată, ca demers critic prin excelență, „istoria filosofiei II” are și un *sens axiologic*, în măsura în care apără anumite valori și întemeiază opțiuni valorice. „Aceste trei sensuri, deși nu sunt puse întotdeauna în evidență, nici nu sunt tematizate în aceeași măsură în toate contextele operei în cauză, reprezintă, cumva, condițiile de posibilitate a istoriei filosofiei ca hermeneutică”³, subliniază V. Cernica.

Istoria filosofiei ca hermeneutică („istoria II”) nu este o simplă modalitate hermeneutică, un scenariu strict determinat de interpretare, de aplicat „metodic” istoriei filosofiei („istoriei I”), ci mai degrabă o formulă ale cărei operații pot suporta actualizări și ordonări diverse. Cele trei specii hermeneutic-filosofice menționate anterior (istoria filosofiei ca filosofie, istoria culturală a filosofiei și istoria ideilor filosofice) reprezintă asemenea actualizări ale unei modalități hermeneutice generale. Istoria filosofiei („istoria II”) vizează realitatea istoric-filosofică pe trei direcții de interpretare – și anume, dinspre categoriile filosofice (ceea-ce-este filosofia, o „ființă” căreia îi corespunde ceea ce omul este în modalitatea filosofiei, așa-zicând ființa filosofică” a omului); dinspre anumite condiționări culturale ale filosofiei (o ființă determinată a filosofiei ca formă culturală – ceea ce dă seamă de ființarea sa înăuntrul culturii, alături de alte forme culturale); dinspre mentalități sau idei dominante într-o epocă, într-un orizont mai larg decât cel al filosofiei ca filosofie, precum și decât cel al filosofiei ca formă culturală, dar totuși multiplu contextualizat (în funcție de timp, de spațiu, de limbaj – orizont care înglobează înseși ideile, categoriile, structurile categoriale, condiționările culturale etc.) – care, urmate consecvent, ajung să dezvăluie ceva semnificativ în ordinea acestei realități; iar sensurile (antropologic, epistemologic, axiologic) care funcționează ca un fel de condiții de posibilitate pentru istoria filosofiei sunt actualizate prin fiecare direcție de interpretare. „*Filosofia*, subiectul (logic al) judecăților constituite prin parcurgerea celor trei direcții de interpretare enumerate mai sus, constitutive, totodată, speciilor unei hermeneutici istorico-filosofice, este întotdeauna *ceva* determinat «istoric» sau care intră cu identitatea sa istoric-culturală, categorial-disciplinară etc. în condiția de *ceva deja filosofic*, stabilit astfel prin tradiția filosofiei, adică prin rezultatele «istorice» ale actului de a filosofa. Așa încât, *filosofia este*: în condiția de categorie, de formă culturală și de idee.”⁴

Dacă se are în vedere condiția de *categorie* în unitatea sa ontologic-formală și în aplicațiile sale, filosofia devine ceea ce Gh. Vlăduțescu numește „categoriologie”, iar hermeneutica aplicată filosofiei pe această direcție nu poate fi decât *o istorie*

³ Viorel Cernica, „Modalități hermeneutice ale istoriei filosofiei”, în *Istoria filosofiei ca hermeneutică. Studii și eseuri în onoarea profesorului Gheorghe Vlăduțescu*, ed. cit., p. 38.

⁴ *Ibidem*, p. 39.

filosofică a filosofiei care nu rămâne la o cercetare strict formală a categoriilor, ci vizează structurile „logice” la care acestea participă, rețelele conceptuale care se regenerează continuu, istoric vorbind, structurând ele însele concepții, teorii, viziuni, atitudini filosofice; dacă se are în vedere condiția de *formă culturală* (iar „cultura” trebuie înțeleasă aici cât mai cuprinzător, incluzând și ceea ce în modernitate nu mai ține strict de spațiul culturii: mediile socio-politic, economic, geopolitic etc.), filosofia stabilește ea însăși determinări privind relațiile nu numai cu celelalte forme culturale, ci și (ceea ce îi este propriu) cu unitatea culturii din care ea însăși face parte, iar hermeneutica aplicată filosofiei pe această direcție (perspectiva unei *istorii culturale a filosofiei*) instituie un orizont de continuitate nu doar epistemică, asigurată cu precădere de temele filosofice interpretate categorial (în orizontul unei istorii filosofice a filosofiei), ci deopotrivă antropologică și axiologică; dacă se are în vedere condiția de *idee*, modalitatea hermeneutică vizează mai cu seamă obiectul deja identificat ca semnificativ pentru istoria filosofică a filosofiei, dar (re)interpretat, astfel încât conceptele operaționale asigură două funcții de constituire propriu-zis filosofică: „însăși dimensiunea lor filosofică este întărită, chiar dacă, totodată, marcarea autoreferențialității conceptului filosofiei capătă profunzime; extinderea spațiului de semnificație a acestor concepte nu doar în profunzimea deja asigurată prin autoreferențialitatea conceptului filosofiei, ci și pe orizontala faptelor semnificative pe care acest concept le aduce înspre propria referință, pentru a le reconstitui, prin interpretare, ca elemente în unitatea actului de a filozofa”⁵. Astfel, *filosofia se arată pe sine în condiția categoriei* (structură categorială, structură logică a noțiunilor, nu doar a categoriilor propriu-zis filosofice acreditate istoric), iar istoricul are de urmărit ceea-ce-este filosofia în genere în ceea-ce-este filosofia dată în anumite reconstrucții „filosofice”, pe temeiul coincidenței categoriale dintre cele două; *filosofia se arată pe sine în condiția formei culturale*, iar istoricul este mai degrabă interesat de relațiile filosofiei cu celelalte forme culturale (mitul, religia, arta, știința, sistemul culturii în ansamblu, fapte ce țin de sfera mai generală a socialului); *filosofia se arată pe sine în condiția ideii* (ca element al „mentalității”), iar istoricul procedează la o reconstrucție a filosofiei prin identificarea „paradigmelor” filosofice capabile a semnifica (cel puțin în interpretare) și dincolo de limitele unei istorii filosofice a filosofiei. Fiecare condiție a filosofiei are și un sens *supra*-filosofic sau, mai precis (în linia precizărilor înseși ale profesorului Vlăduțescu), *ante*-filosofic (mai pronunțat în cazul filosofiei în condiția ideii), dar cu locul său propriu în sistemul însuși al filosofiei. Formula generală a hermeneuticii specificată tridimensional aplicată în cercetările de istorie a filosofiei întreprinse de Gh. Vlăduțescu ar putea fi descrisă extrem de succint astfel: „*Filosofia se arată ca fiind «ceva» filosofic* (stabilit a-fi-filosofic prin tradiție). [...] Aparent, avem de-a face aici cu o

---

⁵ *Ibidem*, p. 41.

circularitate vicioasă. În fapt, este vorba despre o circularitate hermeneutică, prin care este deschis un orizont de interpretare – a filosofiei deja constituite și, totodată, a celui care filosofează – în structura căreia punctul de plecare este *ceva* constituit filosofic și recunoscut ca atare (în forma anumitor «prejudecăți» funcționale), care aparțin, desigur, istoricului filosofiei; iar punctul de încheiere este același, însă numai formal, căci pre-judecata de la care începe actul interpretării s-a îmbogăți prin această mișcare, fiind, cumva, alta, deși aceeași, iar cel care a experimentat-o a suportat o «refigurare» (cum ar spune Ricoeur), încât și el este altul, însă tocmai fiind același.”⁶

Dacă dezbaterele referitoare la diferențele și apropierile dintre istoria filosofică a filosofiei și la istoria culturală a filosofiei sunt recurente, cel puțin după prelegerile hegeliene de istorie a filosofiei și după momentul de constituire a filosofiei culturii și a hermeneuticii înseși ca discipline, conturarea istoriei ideilor filosofice ca modalitate hermeneutică este, scrie Viorel Cernica, „un gând mai proaspăt, pe care profesorul Vlăduțescu l-a exploatat, l-a gândit și regândit, aplicat și iarăși structurat în lucrările sale de *metafilosofie*”⁷. Problema fundamentală pentru identitatea acestui tip de istorie a filosofiei („istoria ideilor” filosofice) este cea care vizează posibilitatea determinării unei diferențe specifice mai ales în raport cu „istoria filosofică a filosofiei”; în acest sens, istoria ideilor (filosofice) este concepută, la limită, „ca o metafizică a conștiinței” având ca obiect idei-paradigme sau „paradigme de întemeiere”. De vreme ce, cu excepția istoriei culturale a filosofiei, pare că istoria filosofică a filosofiei și istoria ideilor filosofice vizează așa-zicând același obiect, filosoful istoric al filosofiei le distinge în funcție de sensul relației dintre ideea-paradigmă și „constituitele” ei: relație de tip inductiv (în cazul istoriei filosofice), respectiv de tip deductiv (în cazul istoriei ideilor). Revenirea asupra modalităților de interpretare a „istoriei I” sau a tehnicilor de constituire a „obiectualității” filosofice este determinată, pe de o parte, de faptul că avem a face cu un proces hermeneutic așa-zicând în derulare, constitutiv deci ca atare „obiectului” său în orice moment al acestui exercițiu; iar pe de altă parte, de posibilitatea ca ideea-paradigmă, resituată prin interpretare, să-și aproprieze inclusiv sensul epistemic al paradigmei, cel care inițial păruse irelevant pentru conceptul istoriei ideilor. Astfel, printr-o mișcare de circularitate hermeneutică, revenim la cunoaștere (și implicit la judecata care afirmă că *filosofia este* și nu poate să nu fie *ceva* bine format în conștiința istoricului filosof care își cunoaște tradiția sub condiția actului de afirmare, și anume că *este* *ceva* bine situat în „realitatea istoric-filosofică”). Direcția „disciplinară” de constituire a istoriei ideilor este deschisă prin *reinstalarea* în metafizică (istoria ideilor ca „metafizică a conștiinței”) după o „critică” în sens kantian implicită a ei prin recursul la istoriile

⁶ *Ibidem*, p. 42.

⁷ *Ibidem*, p. 43.

filosofică și culturală, pentru care există clare condiții de posibilitate activate de o conștiință filosofică lămurită în privința funcțiilor sale propriu-zis istorice, dar și a sensurilor lor întemeietoare (antropologic, epistemologic și axiologic); iar îndreptarea către ființa istorică a filosofiei, dar așezată în plus acum pe temeiul unei „paradigme de întemeiere” prin deducție metafizică în sens kantian, este cea care constituie modalitatea „tehnică” a acestei istorii. Asistăm, în cazul istoriei ideilor, la o schimbare de termen în raport cu celelalte tipuri de istorii, în sensul că cea vizată acum nu mai este filosofia, ci *ființa* care întemeiază totul în virtutea plinătății sale de realitate exprimabile însă, desigur, în cadrul unei paradigme de întemeiere ori al mai multor paradigme care pot căpăta semnificație într-un anumit context istorico-hermeneutic: „Istoria ideilor capătă astfel o preeminență, chiar de sens ontologic, fiindcă se apropie din ce în ce mai mult, pe măsură ce capătă propria ființă, de un fel de ontologie formală în înțeles fenomenologic, husserlian, mai bine spus. De aici, de la această înălțime, tot ce se află în orizontul filosofiei constituite istoric își capătă legitimitatea după formula *Ceva-ul propriu filosofiei este. Ce este? Filosofia însăși!*”⁸

În studiul său intitulat „Istoria filosofiei (românești) ca aporetică la Gheorghe Vlăduțescu”, Oana Vasilescu se referă la unele dintre aspectele pe care le consideră relevante pentru circumscrierea și individualizarea gândirii filosofice a lui Gheorghe Vlăduțescu, și anume: înțelegerea raportării la istorie în genere ca problemă de ontologie (de reconstrucție ontologică și de reflecție asupra ontologiei noastre); înțelegerea posibilității istoriei filosofiei ca hermeneutică (istoria de nivel II) și a filosofiei înseși ca *aporetică* (singura în măsură să asigure unitatea în diversitate a sistematicii filosofiei și, prin aceasta, posibilitatea omologării filosofiilor istorice *ca* filosofie); înțelegerea problematicii receptării filosofiilor determinate ca întâlnire între o aporetică și alta (cea dinspre care se realizează lectura esențială, intențională în sens tare, detemporalizată, „pe verticală”). În orizontul instituit de aporetică, filosofii determinate participă la reconstituirea istoric-universalistă a sistemului filosofiei și dobândesc posibilitatea de a fi omologate *ca* filosofie tocmai prin aducerea lor în structurile pure (epurate de orice tip de determinare) ale sistematicii filosofiei.

Istoria de nivel I a filosofiei începe cu filosofia însăși ca ontologie, cu Thales ca prim filosof european, simultan în ordinea istoriei și în ordinea sistematicii, în vreme ce istoria de nivel II (ca istoriografie sau, mai adecvat spus, ca hermeneutică) a filosofiei este, în mod firesc, de dată ulterioară, în măsura în care „reflecției filosofiei asupra-și îi trebuie răstimpul de «încercuire» epistemologică și de organizare logică și semantică de tot necesar”⁹. Concepută în termeni de „devenire a filosofiei” sau,

⁸ *Ibidem*, p. 45.

⁹ Gheorghe Vlăduțescu, *Istoria filosofiei ca hermeneutică*, București, Editura Academiei Române, 2007, p. 7.

mai degrabă, de „filosofie *ca* devenire”, istoria filosofiei poate fi considerată ca fiind filosofia însăși, de vreme ce specificul filosofiei constă, între altele, chiar în coincidența sistematicii („succesiunea logică”) cu istoria („succesiunea istorică”). Instituirea istoriei filosofiei *ca* filosofie (mai precis *ca filosofia care se gândește pe sine*), deși realizabilă numai în diverse modalități de instrumentare (fie ca știință a filosofiei, fie ca aporetică, fie ca *metafilosofie* etc.), vizează un singur scop, și anume o constant reiterată *reinterpretare* așa-zicând a „faptelor” istorice articulate și funcționalizate în orizontul sistematicii, în vederea *resemnificării* lor în funcție de mereu alte interogații: „«Istoria», prin urmare, pentru că una este ca «știință» despre, alta este ca «aporetică» sau ca «metafilosofie», poate să se desfășoare în proiecte distincte, dar toate sunt solidare prin ceea ce urmăresc, fiind strânse ca tot atâtea hermeneutici prin scop¹⁰”. Aplicată filosofiei (ca unitate în diversitate), și istoria filosofiei se constituie, în mod analog, ca solidaritate și convergență (asigurate de finalitatea comună și de structura exigențelor comune) de proiecte hermeneutice diferite, individualizabile fie dinspre orizontul de situație (platonician, aristotelician, thomist, cartezian, kantian, fenomenologic, analitic etc.), fie dinspre orizontul de tematizare (metafizic, antropologic, epistemologic etc.), fie dinspre orizontul cultural (european, oriental în varii experiențe etc.): „«Istoria», ca hermeneutică, este ea însăși în logică ficțională, asemenea filosofiei înseși. Aceasta înseamnă că fiecare dintre modalitățile sale de realizare este doar în concept ipotetic. De aici și complementaritatea lor, ca șansă pentru fiecare în parte.”¹¹ Astfel, în travaliul de investigare a filosofiei în realitatea sa extrem de polimorfă, istoria filosofiei ca hermeneutică, al cărei rost nu rezidă nici în „explicarea” filosofilor, nici în reliefarea istoriei (istoriilor) lor „reale”, recurge la diversele filosofii individualizate numai ca mijloace în vederea unui examen de tip epistemologic constând în identificarea mecanismelor profunde de inserție a „faptelor” istorice în mereu alte *reconstrucții*. Iar în această mișcare poate fi întrezărită însăși posibilitatea istoriei filosofiei de a se converti în filosofie sau, mai bine zis, de a se *reconstrui ca filosofie*¹².

În cercetarea raporturilor care se pot institui între filosofie și istoria ei ca hermeneutică, ne aflăm dintru început în fața unei probleme reprezentate de faptul că, deși dinspre istorie avem a face numai cu *filosofii*, ne referim la *filosofie* și, mai mult, la *istoria filosofiei*. Or, pentru ca istoria să fie realmente *a filosofiei*, nu simplă colecție de prezentări ale filosofilor istorice în succesiunea lor, trebuie asumat orizontul hermeneutic dinspre care se realizează *reconstrucția* respectivă și determinat cât mai riguros posibil conceptul filosofiei care orientează abordarea hermeneutică. Prin urmare, o lectură filosofică adecvată nu poate fi decât intențională

---

¹⁰ *Ibidem*, p. 13.

¹¹ *Ibidem*, p. 14.

¹² Cf. *Ibidem*: „Ca hermeneutică, istoria filosofiei este în măsură să se organizeze în limite epistemologice, aceasta însă pentru a fi cât mai instrumentală. Numai astfel, de fapt, istoria filosofiei se reconstruiește ca filosofie”.

în sens tare (nu atât lectură pentru filosofii respective, cât lectură pentru posibilitatea de a gândi cu/prin ele problemele ca atare și de a le pune la lucru în orizontul de situare al cititorului) și revelatoare de sensuri și de structuri de profunzime (lectură așa-zicând de a doua navigație, instituită ca regulă primordială în hermeneutica textului de Platon, în sugestie socratică). În consecință, din perspectiva filosofică a lui Gheorghe Vlăduțescu, „istoria filosofiei ca hermeneutică istorică nu are a fi altceva decât teleologică. Pentru că la limită, în durată mai lungă sau mai scurtă, prin varii mijlociri ea este (trebuie să fie) pentru sistem”¹³; iar sub această exigență, cele două sarcini fundamentale ale ei ar consta în investigarea limbajului specific și în „cercetarea fenomenologiei faptului (evenimentului) care este întrucât devine”, atât în funcție de aporeticitate (ca dat immanent), cât și de orizontul observatorului (ca dat care îi transcende), adică în cercetarea mecanismelor complexe ale receptării conceptibile în termenii întâlnirii dintre aporetici. Ca principiu integrator și criteriu, schematica aporeticii asigură condițiile de posibilitate atât ale dialogului între filosofii determinate (diferite și îndepărtate temporal și spațial), cât și ale validării acestora. În orizontul instituit de aporetică, filosofii determinate participă la reconstituirea istoric-universalistă a sistemului filosofiei și dobândesc posibilitatea de a fi omologate ca filosofie tocmai prin aducerea lor în structurile pure (epurate de orice tip de determinare) ale sistematicii filosofiei.

Cum *aporetica* este aceea care asigură unitatea în diversitate a sistematicii filosofiei și care deschide posibilitatea omologării filosofiilor istorice ca filosofie, cercetarea fenomenului unei filosofii „naționale” (cazul filosofiei românești, spre exemplu) este întreprinsă de Gh. Vlăduțescu tot printr-o lectură *tare*, instituită dinspre *schematica aporeticii*. Atât viziunea filosofică subiacentă care întemeiază și orientează demersul hermeneutic, cât și coerența și consistența exemplare ale demersului însuși cu viziunea filosofică de ansamblu sunt responsabile, în cazul filosofului Vlăduțescu, de realizarea unei autentice și rare istorii *filosofice* a filosofiei românești, pe același model al istoriilor *filosofice* ale platonismului, aristotelismului, scepticismului grec etc. pe care le-a elaborat de-a lungul timpului. Dintru început, datorită abordării filosofiei românești cu mijloacele unei lecturi de a doua scufundare instituite dinspre *schematica aporeticii*, sunt evitate riscurile de inadecvare, pe care autorul le explicitează ca atare, inerente încercării de legitimare a unor școli sau curente filosofice ca întreg și, într-un grad mult mai înalt, celei de legitimare a filosofiilor istorice „naționale”. Astfel, și în ceea ce privește filosofia românească, adevărata problemă nu constă nici în rezoluția referitoare la (in)existența ei, nici în stabilirea începutului istoriei ei de nivel I ca fiind anterior altor filosofii „naționale”, ci numai în determinarea posibilității de a gândi în/cu ea. Problema fundamentală, în cazul filosofiei românești, este (trebuie să fie), consideră Gheorghe Vlăduțescu, aceeași, ca în cazul oricărei filosofii: și anume, *cum gândim* în această filosofie

---

¹³ *Ibidem*, p. 110.

(cu ea), dacă chiar putem gândi și, în consecință, ce viitor are (poate avea) aceasta ca filosofie. Iar condiția de posibilitate a răspunsului rezidă în faptul de a o (re)citi prin grila unei lecturi tari, de „a doua scufundare”, dinspre aporetică.

Cazul cel mai evident de înțelegere a istoriei filosofiei (de nivel II) ca demers filosofic (ca sistem și pentru sistem) și hermeneutic (situat și valorizant) autentic rămâne, în spațiul filosofic românesc, cel al lui Nicolae Bagdasar care, „filosof în concept autentic”, considera că „orice interpretare istorică este în chip necesar subiectivă” și deci orice *istorie* este subiectivă, cu singura condiție ca „subiectivitatea” să nu fie înțeleasă ca „sentință arbitrară” (ca subiectivism). Bagdasar nu credea, cum nici Vlăduțescu nu crede, în „adevărul” unei istorii a filosofiei (românești, în acest caz) ca istorie a capodoperelor, nici ca înscriere a filosofiilor determinate, ci în posibilitatea istoriei filosofice și sistematice a filosofiei (istoria de nivel II): „Orice istorie, el o știa prea bine, este valorizantă, deci presupune o selecție și propune o arhitectonică. Dar însumarea selectivă, a performanțelor, sau mecanică, a tuturor momentelor era devalorizantă și deci *Istoria*, rezultată pe o cale sau alta, un eșec. Bagdasar se îndrepta către o *Istorie a filosofiei românești, ca sistem al filosofiei românești*.”¹⁴ În încercarea de realizare a unei istorii *filosofice* a filosofiei românești, *filosoful* Vlăduțescu (în ipostaza de istoric al filosofiei) va proceda asemenea *filosofului* Bagdasar (în ipostaza de istoric al filosofiei), și anume își va începe „istoria” cu Dimitrie Cantemir ca prim „descălecător” (ca punct de reper așazicând inaugural cu dublă funcționalitate, istorică și logică, dar cu preeminența logicului) și va opera selecția „faptelor istorice” (a filosofiilor determinate) utilizând criteriul *tare* din punct de vedere epistemologic al sistematicității, al filosoficului pur. Totodată, însă, în edificarea *propriei* istorii *filosofice* a filosofiei românești, *filosoful* Vlăduțescu va proceda și diferit în raport cu predecesorul, în sensul că, mișcându-se în orizontul deja strict circumscris al filosofiei ca filosofic pur, grila de lectură și, implicit, de selecție și de valorizare a „evenimentelor” reconfigurate ca elemente de sistem va fi chiar mult mai restrictivă decât aceea a lui Bagdasar, în măsura în care va fi instituită dinspre nucleul dur al *aporeticii*, ca singura care asigură unitatea în diversitate a sistematicii filosofiei ca filosofie. Iar rezultatul va fi unul „(ne)convențional” (pentru a folosi o parafrază la unul dintre titlurile autorului însuși): (absolut) *neconvențional* în raport nu numai cu abordările tradiționaliste ale filosofiei românești (ceea ce era de tot previzibil), ci chiar și cu abordările filosofice și sistematice (precum cea menționată, a lui Bagdasar) și convențional *numai* ca lectură „subiectivă” de a doua „scufundare”, ca *reconstrucție* dinspre orizontul propriei „convenții” și în vederea propriului program filosofic. Prin urmare, altceva decât subiectivismul, care poate ușor conduce la arbitraritate, subiectivitatea înțeleasă ca poziție a „observatorului” în istoria ca hermeneutică aplicată filosofiei se traduce

¹⁴ Gheorghe Vlăduțescu, *Introducere*, în vol. N. Bagdasar, *Scrieri*, ediție îngrijită, introducere și note de Gh. Vlăduțescu, București, Editura Eminescu, 1988, p. VIII.

în termeni de alegere simultan liberă (ca situare în funcție de varii factori: formație culturală, afinități electivă, psihologie etc.) și neliberă, în sensul că se alege să se gândească într-o paradigmă de interpretare sau alta, însă odată aleasă, paradigma devine „măsura tuturor lucrurilor”, adică aceea care orientează, determină și supraveghează critic subiectivitatea. Fără subiectivitate înțeleasă astfel, ca lectură orientată și situată, ca lectură filosofică de a „doua navigație”, nici nu este posibilă o istorie (de nivel II) a filosofiei. Și aceasta cumva pentru că (și) „obiectul” însuși o impune. În viziunea *filosofică* a lui Gheorghe Vlăduțescu, o istorie a filosofiei care își înțelege rostul are a investiga dacă o filosofie este capabilă de a participa la o nouă (re)construcție, dacă și cum anume se poate gândi cu/în ea. Iar o astfel de investigație nu poate fi făcută decât *filosofic*, printr-o lectură esențială, intențională în sens tare, o lectură de a „doua scufundare” care să vizeze structurile de profunzime ale aporeticii responsabile de sistematicitatea filosofiei și care să își asume condiția, situarea și programul.

Sabin Totu scrie, în articolul său, că lucrarea profesorului Vlăduțescu, „*Viețile paralele*” ale personajelor platoniciene: *filosofii*, propune o adâncire interogativă a gândirii platoniciene prin considerarea „vieților paralele” ale personajelor platoniciene drept „mobil” al filosofării: puterea transfigurării platoniciene a unei „figuri” istorice nu rezidă doar în recontextualizarea gândirii filosofice aduse în „discuția” propriu-zisă a personajelor, ci în transpunerea și reevaluarea ei prin definirea *problemelor filosofice* în dialogul la care participă. Prin această hermeneutică a „vieților paralele” ale personajelor platoniciene, profesorul Vlăduțescu figurează un traseu posibil al gândirii lui Platon prin el însuși într-un fel anume: de la „Parmenides” la „Socrate” se ajunge la „Platon”; capitolele cărții retrimite la dialogurile platoniciene ca la niște „trepte” ale gândirii prin care se urcă pe cel mai înalt vârf ale filosofiei grecești. Totodată, această ascensiune constituie și o adevărată „escaladare de sine” realizată prin intermediul personajelor platoniciene care sunt reflectare a istoriei unei vieți țesute cu firul adevărului platonician și care trăiesc și dialoghează pentru ca noi să învățăm să ne cunoaștem pe noi înșine și să învățăm să „murim”. De aceea, consideră autorul, această carte ar trebui „citită” cu totul altfel decât celelalte („Este foarte important să înțelegem că este vorba, în mod necesar, de o participare benevolă în acest dialog platonician în care filosofarea este totuna cu nașterea noastră; naștere la care «Socrate» participă activ. De aceea, filosofia lui Platon nu este ca o altă învățătură care poate fi transmisă prin cuvinte, fiind deci o «moșire» a propriului «rod» al gândirii fiecăruia dintre cei care aleg calea platoniciană. Nu poți gândi, cu adevărat/real, cu mintea altuia, așa cum nu poți trăi, cu adevărat/real, viața altcuiva!”¹⁵): și anume gândind cu ea și cu Platon, adică exact așa cum ne recomandă („învață”) profesorul Vlăduțescu.

¹⁵ Sabin Totu, „«Viețile paralele» ale personajelor platoniciene”, în *Istoria filosofiei ca hermeneutică. Studii și eseuri în onoarea profesorului Gheorghe Vlăduțescu*, ed. cit., p. 174.

Atunci când vine vorba despre contribuțiile filosofice ale profesorului Vlăduțescu, deși scurtele mele referiri de mai sus la unele dintre studiile volumului sunt ele însele parțiale și limitative, dincolo de aspectul euristic pe care îl subliniază mai mult sau mai puțin explicit, important și el, consider că următorul lucru poate fi spus: elementele articulate și metamorfozate în majoritatea lucrărilor sale pot fi exersate, sistematic, în aria unei „metodologii filosofice”. Fără a cere și a uza (de) un derivat al sintagmei („metodologie filosofică”) ca (de) un criteriu cu pretenții de obiectivitate exagerate, raportul dintre ce era considerat „disciplinar” (domeniul „istoriei filosofiei”) și „extra-disciplinar” (spațiul discursului filosofic), sau dintre „istoria filosofiei” și „filosofia istoriei filosofiei” conduce la anumite „modalități” de a face istoria filosofiei (filosofia istoriei filosofiei), demne de o sistematizare metodologică.